

STRUKTURA STAVOVA STRUČNJAKA PREMA SPOLNOM ZLOSTAVLJANJU DJECE

MARINA AJDUKOVIĆ • BRANKA SLADOVIĆ • VESNA BUŠKO

primljeno: studeni '98.

prihvaćeno: rujan '99.

Cilj istraživanja je analiza strukture stavova stručnjaka prema spolnom zlostavljanju u nas. U ispitivanju je sudjelovalo 253 stručnjaka iz područja socijalne skrbi, zdravstva i školstva koji neposredno rade sa djecom. Konstruirana je Skala stavova prema spolnom zlostavljanju djece od 59 tvrdnji. Faktorskom analizom stavova prema spolnom zlostavljanju djece izlučena su četiri interpretabilna faktora "Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece", "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece", "Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece" i "Odnos prema tretmanskim postupcima". Izrađena je i metrijski provjerena skraćena forma "Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece" koja sadrži 32 tvrdnje. Dodatne statističke analize provedene na skraćenoj verziji Skale pokazale su da nije opravdano sažimati odgovore ispitanika u jedinstveni rezultat, već da ih je potrebno izraziti kao četiri zasebna rezultata dobivena na subskalama koje odgovaraju dobivenim faktorskim rješenjima. Skraćena forma Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece može se koristiti daljnim istraživanjima javnog mnijenja, ali i u praćenju učinaka obrazovanja i razvoja timske i međuresorske suradnje u području prevencije i skrbi za spolno zlostavljanu djecu.

Ključne riječi: spolno zlostavljanje djece, stavovi, stručnjaci

UVOD

Spolno ili seksualno zlostavljanje djece je uključivanje ovisnog, razvojno nezrelog i nedoraslog djeteta i adolescenta u seksualne aktivnosti čiji smisao ono ne može shvatiti niti donijeti svjesnu odluku o pristanku na takve aktivnosti (Kempe, 1976; prema Jones i sur. 1987). Spolno zlostavljanje ima najveću tamnu brojku kriminaliteta (6:1) među svim krivičnim djelima na štetu djece (Singer i sur., 1989). Stručnjaci u nas procjenjuju je od 5:1 do 10:1 (Sladović, 1998). Razlozi tako velikom broju neotkrivenih slučajeva mogu biti slijedeći (Sladović, 1998): (1) zlostavljano se dijete, pod prijatnom počinitelja, boji priznati roditeljima ili drugoj osobi što mu se dogodilo, posebno ako se radi o incestuoznom zlostavljanju; (2) ponekad je dijete premalo shvatiti značenje "spolnih igara" s odraslom osobom ako nije upotrebljena sila; (3) roditelji se srame prijaviti da se njihovom djetetu tako nešto dogodilo, bilo u želji da sačuvaju svoj brak (ako se radi o incestu) ili iz uvjerenja da će dijete doživjeti još teže traume uslijed istražnog postupka a počinitelj možda neće biti

uhvaćen i kažnjen; (4) 4/5 slučajeva spolnog zlostavljanja djece događa se u samoj obitelji djeteta a stručnjaci nemaju pristup intimnom području obitelji koja zadržava pravo na privatnost; (5) stavovi i uvjerenja stručnjaka koji rade s djecom mogu utjecati na spremnost i sposobnost da otkriju spolno zlostavljanje djece.

Na stopu otkrivanja i uspješnost intervencije u slučajevima seksualnog zlostavljanja djece utječu stavovi stručnjaka, osobno i radno iskustvo, razina znanja i informiranosti o problemu te stupanj povjerenja u efikasan međuresorski koordiniran program zaštite spolno zlostavljane djece i njihovih obitelji. Stav stručnjaka prema uzrocima, znakovima prepoznavanja i posljedicama spolnog zlostavljanja djece može znatno utjecati na planiranje i provođenje tretmana, ali i šire politike otkrivanja

Dr.sc. M. Ajduković profesor je, a mr.sc. B. Sladović asistent na Studijskom centru socijalnog rada pri Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Nazorova 51, Zagreb. Mr.sc. V. Buško asistent je na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

i reguliranja ovog oblika ugroženog razvoja djece.

U svijetu se sve više istražuju upravo stavovi stručnjaka prema spolnom zlostavljanju. Naime, opredjeljenje za interdisciplinarni pristup u radu sa zlostavljanom djecom pokazalo je da je česta prepreka djelotvornom timskom radu razlika u stavovima različitih profila stručnjaka prema žrtvi, počinitelju i mogućnostima tretmanskog djelovanja (Collings i Payne, 1991; Wagner i sur., 1993). Jedno od najnovijih istraživanja koje je provedeno na uzorku od 418 socijalnih radnika, nastavnika i policajaca u Kanadi pokazalo je da na stav stručnjaka o učincima spolnog zlostavljanja i o vjerodostojnosti iskaza spolno zlostavljane djece utječu spol procjenjivača, pripadnost profesionalnoj skupini i praktično iskustvo sa spolno zlostavljanom djecom. Tako su muškarci, policajci i nastavnici, te oni socijalni radnici koji imaju manje iskustva sa spolno zlostavljanom djecom manje osjetljivi u prepoznavanju učinka zlostavljanja na ponašanje adolescenata, pa tako i na pravodobno prepoznavanje njihove spolne viktimizacije (Hicks i Tite, 1998).

Također se pokazalo da stavovi stručnjaka značajno utječu na procjenu vjerodostojnosti iskaza spolno zlostavljanog djeteta (Bull Kovera i sur., 1993). Već sama činjenica da je navedeno istraživanje provela Međunarodna udruga za izučavanje traumatskog stresa (International Society for Traumatic Stress - ISTS) sa svojim članovima pokazuje da se stavovima stručnjaka posvećuje sve veća pozornost. Samo istraživanje je provedeno na uzorku od 340 članova ISTS-a, a uključilo je stav prema spolnom zlostavljanju djece u obitelji (npr. "Dijete će i dalje voljeti roditelja koji ga je spolno zlorabio"), stavove o obilježjima počinitelja (npr. "Ljudi koji spolno zlostavljaju djecu očituju značajne poteškoće i u ostalim područjima života uključujući i zaposlenje"), stavovi prema djeci kao davateljima iskaza (npr. "Djeca nisu podložnija sugestivnim pitanjima nego odrasli"), stavovi prema društvenoj reakciji u slučajevima spolnog zlostavljanja djece (npr. "Potrebno je

povećati broj uhićenih počinitelja spolnog zlostavljanja djece"), te prema kazneno-procesnoj djelotvornosti (npr. "Postupak na sudu je tako stresan za dijete da ne možemo očekivati da će se ponašati kompetentno kao odrasle osobe"). Pokazalo se da iako ispitanici u cjelini imaju pozitivni stav prema spolno zlostavljanoj djeci kao davateljima iskaza, postoji određena nedosljednost na intrapersonalnoj razini, te razlike s obzirom na socio-demografska obilježja ispitanika. Utvrdilo se da žene imaju i pozitivniji stav prema djeci davateljima iskaza, ali i da procjenjuju spolno zlostavljanje djece kao ozbiljnije traumatsko iskustvo nego muškarci. Također, oni koji neposredno rade sa spolno zlostavljanim osobama, u svim subskalama su pokazali pozitivniji stav prema žrtvama u odnosu na one koji rade s žrtvama drugih traumatskih iskustava kao npr. s ratnim veteranima. No ono što je najviše iznenadilo je da postoji razlika u stavovima s obzirom na regionalnu pripadnost članova ISTSS. Temeljem nalaza zaključeno je da su daljnja istraživanja u ovom području nužna. Naime, neovisno o profesionalnoj pripadnosti, različiti činitelji kao npr. spol povezani su sa stavovima stručnjaka koji mogu utjecati na njihovo ponašanje prema spolno zlostavljanoj djeci kao davateljima iskaza, ali i na njihovo ponašanje kao sudskih vještaka.

U nas je do sada provedeno jedino istraživanje stavova stručnjaka prema tjelesnom zlostavljanju i zanemarivanju djece (Ajduković i Petak, 1990, Ajduković, Petak i Mršić, 1993, Ajduković, 1991). Dobiveni podaci pokazali su dobro slaganje stručnjaka iz djelatnosti socijalne skrbi, pravosuđa i prosvjete glede tretmana i prevencije zlostavljanja djece u obitelji. Pri tome su podjednako bili usmjereni na tretmansku pomoć zlostavljanom djetetu, ali i svestranu pomoć obitelji kada se nađe u krizi. Ipak, faktorska struktura njihovih stavova ukazala je da u našoj praksi postoji vrlo široki raspon odnosa prema zlostavljanju i zanemarivanju djece - od umanjivanja i relativizacije problema, pa do izrazito represivnog stava. Kako su uzroci i učinci spolnog zlostavljanja djece specifični,

rezultati prethodnog ispitivanja stavova stručnjaka prema tjelesnom zlostavljanju i zanemarivanju mogu biti tek posredni okvir za uposredbu stavova prema spolnom zlostavljanju.

U cjelini, nalazi opisanih istraživanja ukazuju da je istraživanje stavova stručnjaka prema spolnom zlostavljanju djece važno iz više razloga. O njihovom stavu često ovisi uspješnost prepoznavanja odnosno otkrivanja spolno zlostavljane djece. Stavovi stručnjaka mogu značajno utjecati na procjenu vjerodostojnosti iskaza spolno zlostavljanog djeteta. Također mogu utjecati na odabir i osmišljavanje stručnih intervencija usmjerenih žrtvi, počinitelju i cijeloj obitelji. Ovi razlozi su sami po sebi dovoljni da se pristupi izučavanju stavova hrvatskih stručnjaka prema spolnom zlostavljanju djece.

CILJ I METODA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je analiza strukture stavova hrvatskih stručnjaka prema uzrocima, posljedicama i najboljim načinima reagiranja u slučajevima spolnog zlostavljanja djece. Uz epistemološki značaj, analiza strukture stavova ima i praktični značaj. Naime, uz ostale mjere, ona omogućava izradu skraćene forme upitnika stavova stručnjaka prema spolnom zlostavljanju koji se može koristiti u kasnijim istraživanjima.

Podaci su prikupljeni u okviru šireg istraživanja stavova stručnjaka o ovoj pojavi (Sladović, 1998). Istraživanje je provedeno distribuiranjem upitnika i popratnog pisma na radnom mjestu ispitanika ili prilikom stručnih skupova. Upitnici su vraćeni u zatvorenoj omotnici ili prikupljeni u zajedničku kutiju. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i u potpunosti anonimno.

Ispitivanjem je obuhvaćeno 253 stručnjaka iz područja socijalne skrbi, zdravstva i školstva: socijalnih radnika (65), psihologa (52), socijalnih pedagoga-defektologa (43), učitelja (16), liječnika školske medicine (59) i pravnika (18). Najveći broj ispitanika je u dobi između 35 i 45 godina starosti, dakle uglavnom su uzorkom obuhvaćeni stručnjaci s odgovara-

jućim radnim iskustvom i visoke radne sposobnosti. Značajno prevladavaju stručnjaci ženskog spola (87.7%) što odgovara jednom od glavnih obilježja pomažućih zanimanja. U odnosu na bračni status ispitanika i bilo je za očekivati da veliki broj stručnjaka živi u bračnoj odnosno izvanbračnoj zajednici (68.8%), no s obzirom na dob ispitanika zanimljivo je da čak njih 31.2% živi bez partnera. Najviše stručnjaka ima dvoje djece (38.7%) no značajan je i postotak onih bez djece (30.4%).

Za potrebe ovog istraživanja konstruirana je skala stavova od 59 čestica. Mjerenju stavova prema spolnom zlostavljanju prišlo se na multidimenzionalan način (Kljaić, 1992). Konkretno, pri konstrukciji skale nastojalo se zahvatiti kognitivnu, afektivnu i akcijsku komponentu stava, odnosno željeli smo ispitati saznanja, osjećaje i spremnost na reagiranje stručnjaka prema objektu stava tj. spolnom zlostavljanju djece. Polazeći od toga, od 59 čestica u upitniku, temeljem kriterija vanjske valjanosti, njih 40 se odnosi na kognitivnu komponentu stavova, 13 na akcijsku i 6 na emocionalnu. Sadržaj tvrdnji odabran je temeljem literature koja se odnosi na prepoznavanje, posljedice, prevenciju i tretman spolnog zlostavljanja djece (Haden, 1988; Walker, Bonner & Kaufman, 1988; Oates, 1996). U završnom odabiru čestica sudjelovala su tri stručnjaka koja su nezavisno procjenjivala vanjsku valjanost i doprinos pojedine tvrdnje predmetu ispitivanja. Dobiveni Cronbachov alpha koeficijent unutrašnje konzistencije skale iznosi 0.7965.

Od ispitanika se tražilo da za svaku tvrdnju, na Likertovoj ljestvici od 4 stupnja, koja ne uključuje neutralnu poziciju, izraze koliko se slažu odnosno ne slažu sa značenjem tvrdnje. Sve čestice su transformirane tako da veći rezultat pokazuje bolju upoznatost s pojavom, pozitivniji emocionalni odnos prema žrtvama i veću spremnost na akciju.

REZULTATI

Prikaz rezultata sadrži faktorske analize Skale stavova kao i skraćene verzije od 32

čestice, prikaz nekih metrijskih karakteristika skraćene verzije te osnovne deskriptivne pokazatelje položaja ispitanika na pojedinim česticama i formiranim subskalnim rezultatima. Radi bolje preglednosti rezultata, komentari prosječnih vrijednosti i mjera raspršenja po pojedinim česticama dani su uz interpretacije faktora kojima su pridružene.

Struktura stavova analizirana je pod komponentnim modelom uz Kaiser-Guttmanov kriterij za određivanje broja značajnih glavnih komponenti. Ekstrahirani faktori rotirani su u skladu s Varimax kriterijem. Matrica interkorelacija 59 čestica skale sadrži vrijednosti u rasponu od -0.274. do 0.655 pri čemu većina koeficijenata upućuje na nisku do umjereno visoku i pozitivnu povezanost među česticama. Analiza je proizvela pet faktora sa svojstvenim vrijednostima većim od jedinice koji zajedno objašnjavaju 29.4 % varijance Skale stavova. Budući da se pokazalo da su prva četiri faktora logički interpretabilna analiza je ponovljena uz zadana četiri faktora koji su također rotirani u Varimax poziciju. U interpretaciji dobivenih faktora korištene su čestice s faktorskim opterećenjem iznad 0.40 (tablica 1.).

Prvi faktor imenovali smo kao *opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece*. Najveće zasićenje na ovom faktoru imaju čestice koje odražavaju saznanja o tome tko su najčešće počinitelji i žrtve spolnog zlostavljanja u djetinjstvu, te o opsegu ove pojave u nas.

Analiza aritmetičkih sredina i standardnih devijacija za pojedine varijable koje definiraju ovaj faktor ukazuju da su saznanja ispitanika u svezi odrednica ovog faktora iznadprosječna. Njihova uvjerenja su u skladu sa dosadašnjim spoznajama koja upućuju da su žrtve spolnog zlostavljanja i djevojčice i dječaci, neovisno o svojoj dobi, te da počinitelji mogu biti i majke i očevi (Walker i sur., 1988.; Oates, 1996., Barnet i sur., 1997.). Prosječno je jedino izraženo uvjerenje u svezi upotrebe sile pri spolnom zlostavljanju, te o raširenosti problema u nas.

U cijelini se radi o faktoru koji je očito visoko saturiran kognitivnom kompo-

mentom. Stoga je i faktor imenovan kao opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece. Naime, teoretičari stavova smatraju da su upravo uvjerenja s obzirom na svoju psihološku strukturu sadržajni dio stava i da čine njegovu kognitivnu strukturu (Kljaić, 1992.; Pennington, 1997.).

Drugi faktor može biti imenovan kao *opće reagiranje na spoznaju o spolnom zlostavljanju djece*. Na ovom faktoru najviše su saturirane čestice koje odražavaju uvjerenje da je spolno zlostavljanje nešto najgore što se može dogoditi djetetu, te da je obveza svakoga, stručnjaka i bilo kojeg drugog čovjeka, da prijavi spolno zlostavljanje djeteta, čak i u slučajevima kad se radi samo o sumnji.

Analiza aritmetičkih sredina i mjera raspršenja odgovora na pojedine čestice ukazuju na visoko slaganje ispitanika da je dužnost svakog da odmah prijavi spolno zlostavljanje djece, te da je sumnja na spolno zlostavljanje djece dovaljan poticaj stručnjaku da reagira. Zanimljivo je što postoji visoko slaganje o potrebi kažnjavanja stručnjaka koji nije prijavio seksualno zlostavljanje, iako je u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, članak 300., jasno navedeno da stručnjaci (liječnici, psiholozi, djelatnici skrbništva ili druge osobe u obavljanju svog zvanja) neće biti kažnjeni u slučaju neprijavlivanja kaznih djela uključujući i ona kaznena djela koje se odnose na spolnu zloporabu djece. Dakle, naši ispitanici su "stroži" od zakonodavca kad se radi o spolnoj zloporabi djece. U cjelini radi se o faktoru koji je visoko saturiran akcijskom komponentom.

Treći faktor je imenovan kao *uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece*. Na ovom faktoru najviše su saturirane čestice koje upućuju na znakove otkrivanja spolnog zlostavljanja (npr. spolno izazovno ponašanje djeteta, dobro znanje djeteta o spolnosti, spolne bolesti), čestice koje ukazuju na uzroke spolnog zlostavljanja (kao npr. zlostavljači su bili prethodno spolno zlostavljani kao djeca, neželjenost djeteta), te razornost posljedica po dijete (npr. sklonost

Tablica 1. Faktorska struktura stavova stručnjaka (N=253) prema spolnom zlostavljanju djece

Faktor 1. Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece		Faktorsko opterećenje	M	SD
Stav 39.	Majke nikada nisu uključene u incestuozne odnose s djecom.	0.71509	3.24	.76
Stav 24.	Žene nikada nisu počinitelji seksualnog zlostavljanja djece.	0.70052	3.28	.71
Stav 22.	Samo su djevojčice žrtve seksualnog zlostavljanja.	0.58414	3.73	.56
Stav 19.	U našoj zemlji broj slučajeva seksualnog zlostavljanja djece je izrazito malen.	0.55234	3.05	.68
Stav 2.	Dječaci predškolskog uzrasta nisu žrtve seksualnog zlostavljanja.	0.54281	3.50	.73
Stav 40.	Problem seksualnog zlostavljanja djece kod nas je preveličan.	0.52152	3.44	.64
Stav 42.	Religiozni ljudi rjeđe seksualno zlostavljaju djecu.	0.50321	2.68	.85
Stav 26.	Pri seksualnom zlostavljanju djeteta uvijek je prisutna upotreba fizičke sile.	0.47092	2.61	.90
Stav 15.	U slučaju incesta očevi seksualno zlostavljaju samo adolescente a ne malu djecu.	0.46007	3.57	.69
Stav 50.	Problem seksualnog zlostavljanja djece prisutniji je u ostalim zapadno europskim zemljama nego u Hrvatskoj.	0.45627	2.62	.78
Stav 1.	Seksualno zlostavljanje djeteta podrazumijeva samo vaginalni ili analni spolni odnos.	0.45447	3.56	.77
Faktor 2. Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece				
Stav 53.	Djetetu se može dogoditi puno gorih stvari od seksualnog zlostavljanja.	0.62403	3.30	.74
Stav 44.	Stručnjak koji nije prijavio slučaj seksualnog zlostavljanja djeteta treba biti kažnjen.	0.61101	3.21	.76
Stav 25.	Svaki čovjek, neovisno o tome da li je stručnjak ili ne, dužan je prijaviti slučaj seksualnog zlostavljanja djeteta policiji ili CZSR.	0.59459	3.80	.51
Stav 30.	Ponekad je bolje ne prijaviti seksualno zlostavljanje djeteta.	0.47340	3.50	.68
Stav 36.	Kad se govori o seksualnom zlostavljanju djece osjećam seksualno uzbuđenje.	0.42548	3.96	.23
Stav 13.	Čim posumnjaju da se radi o seksualnom zlostavljanju djece stručnjaci trebaju odmah reagirati.	0.41641	3.79	.52
Faktor 3. Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece				
Stav 37.	Neželjena djeca su češće žrtve seksualnog zlostavljanja.	0.54449	2.05	.76
Stav 35.	Bol i svrbež spolnih organa djeteta, spolne bolesti i česte urinarne infekcije mogu upućivati da je dijete žrtva seksualnog zlostavljanja.	0.51078	2.71	.85
Stav 32.	Ako dijete više od svojih vršnjaka zna o seksu i spolnim organima postoji opravdana sumnja da je seksualno zlostavljano.	0.50887	1.66	.75
Stav 16.	Seksualno zlostavljana djeca sklonija su samoubojstvu.	0.47118	2.78	.69
Stav 46.	Većina počinitelja seksualnog zlostavljanja djece su i sami bili seksualno ili drugačije zlostavljani kao djeca.	0.46472	2.79	.68
Stav 57.	Djeca koja se ponašaju seksipilno (izazovno) i govore o seksu često su bila žrtve seksualnog zlostavljanja.	0.45683	2.04	.63
Stav 41.	Postoji cijeli niz promjena u ponašanju djeteta (naglo povlačenje, depresivnost, prerana zrelost, agresivnost, iznenadne teškoće u učenju, strah od fizičkog kontakta) koje mogu upućivati na seksualno zlostavljanje djeteta.	0.42294	3.37	.76

Faktor 4. Odnos prema tretmanskim postupcima				
Stav 38.	Terapija počinitelja seksualnog zlostavljanja djece je neuspješna.	0.59293	2.53	.66
Stav 33.	U slučaju incesta obiteljska terapija je najbolje rješenje.	0.54447	2.73	.86
Stav 10.	Razgovor o seksualnom zlostavljanju djece me straši.	0.52503	3.05	.94
Stav 20.	Roditelj koji seksualno zlostavlja dijete treba izgubiti roditeljsko pravo na njegov odgoj.	-0.48511	3.57	.73
Stav 48.	Očeve koji su počinili incest sa svojim kćerima treba odmah izdvojiti iz obitelji.	-0.47410	3.29	.87
Stav 58.	Počinitelji seksualnog zlostavljanja djece trebaju biti kažnjeni dugotrajnim zatvorskim kaznama.	-0.44426	3.18	.82
Stav 7.	Da bismo zaštitili dijete nužno ga je izdvojiti iz obitelji.	-0.44152	2.94	.91
Stav 17.	Kad se govori o seksualnom zlostavljanju djece osjećam neugodu.	0.42806	2.38	.98

samoubojstvu). I ovaj faktor visoko saturiraju čestice koje ukazuju na kognitivnu komponentu odnosno saznanja ispitanika o znakovima spolnog zlostavljanja djece.

Analiza aritmetičkih sredina ukazala je na prosječno, pa čak ispodprosječno slaganje stručnjaka sa sadržajem navedenih tvrdnji. Tako, iako je u stručnoj literaturi (Haden, 1986; Friedrich, 1993.) jedan od često navođenih kriterija za sumnju da se radi o spolnom zlostavljanju djetetovo spolno djetetovo izazovno ponašanje ili/i njegovo znanje o seksu i spolnim organima koje je neodgovarajuće dobi i veće nego u vršnjaka, ispitanici pokazuju ispodprosječno slaganje sa ovim tvrdnjama. To upućuje na potrebu da se upravo u području prepoznavanja znakova spolnog zlostavljanja djece provede dodatna edukacija stručnjaka.

Četvrti faktor se može nazvati *odnos prema tretmanskim postupcima*. Ovaj faktor određuju tvrdnje koje se odnose na (ne)uspješnost tretmanskih pristupa, te adekvatnost intervencija u obitelj kao što je npr. izdvajanje žrtvi ili počinitelja iz obitelji. Njegove značajne odrednice su i tvrdnje koje ukazuju na afektivne reakcije ispitanika kao što je npr. nelagoda i zastrašenost pri razgovoru o spolnom zlostavljanju djece.

Analiza aritmetičkih sredina rezultata na česticama saturiranim ovim faktorom pokazala je da ispitanici pokazuju manje uvjerenja u uspješnost individualne terapije počinitelja ili obiteljske terapije te izdvajanje žrtve iz obitelji, a veće uvjerenje u potrebu izda-

vavanja počinitelja, njegovog kažnjavanja i lišavanja roditeljskog prava. Kod ispitanika je izražena nelagoda pri razgovoru o spolnom zlostavljanju djece. Ta nelagoda bi mogla dijelom biti objašnjenja upravo njihovom nesigurnošću u uspješnost terpijskih postupaka u slučajevima spolne zloporabe djece.

Skraćena verzija Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece

Temeljem opisanih rezultata faktorske analize predložena je skraćena verzija upitnika u kojoj je prvobitnih 59 čestica svedeno na 32 (Prilog 1.). Na tako skraćenoj skali ponovljena je analiza glavnih komponenata, provjerene su mjere homogenosti te ispitane povezanosti pojedinih čestica s ukupnim skalnim rezultatom.

Ponovljena faktorska analiza (Tablica 2.) potvrdila je prethodno opisanu faktorsku strukturu. Izlučena su 4 interpretabilna faktora koja objašnjavaju ukupno 35% varijance dobivenih rezultata (Tablice 2 i 3).

Utvrđene su razmjerno niske povezanosti pojedinih čestica s ukupnim rezultatom koje variraju u rasponu od -0.089 do 0.499 što je dovelo u pitanje opravdanost sumiranja rezultata svih čestica upitnika. Jednostavnom linearnom kombinacijom čestica koje definiraju svaki od prije opisanih faktora formirana su četiri subskalna rezultata. Korelacije među ovako određenim subskalama statistički su neznačajne uz izuzetak statistički značajne, iako razmjerno niske i negativne korelacije

Tablica 2. Osnovni rezultati analize glavnih komponenti provedene na česticama skraćene verzije Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece (SSPSZD)

Faktor	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativno
1	4.154	13.0	13.0
2	3.049	9.5	22.5
3	2.279	7.1	29.6
4	1.706	5.3	35.0

Tablica 3. Matrica faktorske strukture nakon rotacije i korelacije čestica s ukupnim skalnim rezultatom (r_{it}). Rezultati na skraćenoj verziji Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece.

R.br.	R. br. u prvobitnoj Skali stavova	Faktor 1	Faktor 2.	Faktor 3.	Faktor 4.	r_{it}
1.	1	.45822	.14838	.17119	-.09509	.3164
2.	2	.54842	.05235	.11482	-.05156	.3450
3.	7	-.13256	-.21799	.42646	-.22033	-.0422
4.	10	.21200	.04102	.51681	-.13449	.2579
5.	13	-.03516	.56823	-.00572	.05870	.0431
6.	15	.49130	.11880	.19887	-.03689	.3525
7.	16	-.12756	.03753	-.01408	.52795	.0240
8.	17	.18956	.08194	.38190	-.24768	.1818
9.	19	.62897	-.00857	-.12289	.01316	.3612
10.	20	.11509	-.40156	.46281	.06679	.1781
11.	22	.59692	.14480	.13005	-.00468	.4155
12.	24	.72162	-.11704	.14156	-.00413	.4871
13.	25	-.01329	.51292	-.03956	.02217	.0071
14.	26	.42706	-.20374	-.15445	.07726	.2101
15.	30	.09654	.64090	-.04243	-.00172	.0842
16.	32	-.05868	-.04362	-.10651	.46584	.0564
17.	33	-.14165	.06522	.61605	.12405	.0730
18.	35	.26534	.14006	.19783	.59892	.4125
19.	36	.16781	.50096	.01380	-.06448	.1140
20.	37	-.02737	-.07003	-.15135	.53157	.0232
21.	38	.05597	-.08431	.61859	-.10839	.1730
22.	39	.72091	-.06695	.10993	.05664	.4991
23.	40	.54744	.25809	.05782	.12344	.4197
24.	41	.21265	.09283	.06729	.59344	.2521
25.	42	.54754	-.09955	-.16979	-.02258	.2690
26.	44	-.16792	.59587	-.14583	.17805	-.0887
27.	46	.14172	.11155	-.00034	.58342	.2079
28.	48	-.06545	-.34649	.46799	.01182	.0589
29.	50	.51217	-.01113	-.17506	.11093	.2847
30.	53	.26564	.33379	-.07693	-.21704	.1002
31.	57	-.07048	-.12039	-.09367	.42663	.0058
32.	58	.07701	-.40569	.44704	.14636	.1520

između subskale "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju" i "Odnos prema tretmanskim postupcima" ($r = -0.294$, Tablica 4.). Ovi rezultati upućuju da je stav prema spolnom zlostavljanju djece složen i multidimenzionalan pri čemu bolja saznanja o pojavi (I i III faktor) ne podrazumijevaju nužno i veću spremnost na akciju (II i IV faktor). Ta multidimenzionalnost opravdava i korištenje naziva "skala stavova" a ne "skala stava" prema spolnom zlostavljanju djece.

U skladu s navedenim rezultatima provedena je analiza homogenosti ovako formiranih subskalnih rezultata (Tablica 5.). Pokazalo se da koeficijenti korelacije pojedinih čestica s odgovarajućim subskalnim rezultatom imaju znatno više vrijednosti nego korelacije svih čestica skraćene verzije Skale stavova prema spolnom zlostavljanju s ukupnim skalnim rezultatom. Uz to, dobivene su razmjerno prihvatljive vrijednosti Cronbachov-Alpha koeficijenata unutarnje konzistencije subskala koji se kreću u rasponu od 0.577 do 0.795.

Analiza navedenih mjernih obilježja skraćene verzije "Skala stavova o spolnom zlostavljanju djece" upućuje da nije opravdano sažimati rezultate po česticama u jedinstveni skalni rezultat, već da ih je potrebno iskazati kao četiri nezavisna rezultata dobivena na sljedećim subskalama¹:

1. Subskala "Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece"

čestice 1, 2*, 6, 9, 11, 12, 14, 22*, 23, 25, 29

2. Subskala "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece"

čestice 5, 13, 15*, 19, 26, 30

3. Subskala "Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece"

čestice 7, 16, 18, 20, 24, 27, 31

4. Subskala "Odnos prema tretmanskim postupcima"

čestice 3, 4*, 8*, 10, 17, 21*, 28, 32

U tablici 6. i 7. prikazane su prosječne vrijednosti odgovora ispitanika na navedenim subskalama, a koje mogu poslužiti kao gruba norma u sljedećim istraživanjima. S obzirom da među subskalama postoji izvjesna razlika u broju čestica, posebno su ilustrativni podaci prikazani u tablici 7. u kojima su nevedeni prosječni rezultati na način da je ukupni rezultat na subskali podijeljen s brojem čestica. Na taj način dobivena je i mjera inteziteta stava na pojedinoj subskali. Ispitanici pokazuju najpozitivniji stav na subskali "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju" i "Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece". Njihovo slaganje sa česticama koje određuju subskalu "Prepoznavanje znakova spolnog zlostavljanja" je prosječno izraženo. Najmanje slaganje, ispodprosječno s obzirom na teorijsku prosječnu vrijednost od 2.5, izraženo je na subskali "Odnos prema tretmanskim postupcima". Dakle, naši stručnjaci pokazuju visoko slaganje s tvrdnjama na subskalama koje određuje pridjev OPĆI. Kad se radi o subskalama koje su specifičnije i odnose se na tretmanske postupke i prepoznavanje znakova spolnog zlostavljanja situacija je znatno nepovoljnija i ukazuje na slabija saznanja i manju spremnost djelovanja stručnjaka u ova dva aspekta.

Tablica 4. Matrica korelacija među subskalnim rezultatima skraćene verzije Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece

Subskala	II.	III.	IV.
I. Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece	0.090	0.115	0.099
II. Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece	1.000	0.045	-0.294**
III. Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece		1.000	-0.094
IV. Odnos prema tretmanskim postupcima			1.000

¹ Znakom * označene su čestice koje se obrnuto boduju.

Tablica 5. Korelacije* čestica s ukupnim subskalnim rezultatom za četiri subskale Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece

Redni broj	Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece (Alpha=0.7946)	Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece (Alpha=0.5773)	Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece (Alpha=0.6204)	Odnos prema tretmanskim postupcima Alpha=0.6476)
	r_{it}	r_{it}	r_{it}	r_{it}
1.	.3755			
2.	.4502			
3.				0.3014
4.				0.3582
5.		0.3797		
6.	0.3837			
7.			0.3359	
8.				0.2559
9.	0.5008			
10.				0.3699
11.	0.4905			
12.	0.6146			
13.		0.2941		
14.	0.3002			
15.		0.4516		
16.			0.2766	
17.				0.2714
18.			0.4039	
19.		0.2533		
20.			0.3265	
21.				0.4196
22.	0.6126			
23.	0.4323			
24.			0.3609	
25.	0.3984			
26.		0.3261		
27.			0.3715	
28.				0.3751
29.	0.3745			
30.		0.1783		
31.			0.2613	
32.				0.3373

* Korigirani koeficijenti (nespuriozne korelacije)

Tablica 6. Ukupni skalni rezultati na subskalama Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece (N=253)

Subskala	M	SD	Min	Max	K
Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece	35.33	4.56	16.00	44.00	11
Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece	21.58	2.00	14.00	24.00	6
Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece	17.38	2.83	7.00	26.00	7
Odnos prema tretmanskim postupcima	17.72	3.61	8.00	27.00	8

Tablica 7. Prosječni skalni rezultat (podijeljen s brojem čestica) na pojedinim subskalama Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece. Mogući raspon odgovora je od 1 do 4.

Subskala	M	SD	Min	Max	K
Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece	3.21	.41	1.45	4.00	11
Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju djece	3.60	.33	2.33	4.00	6
Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja djece	2.48	.40	1.00	3.71	7
Odnos prema tretmanskim postupcima	2.22	.45	1.00	3.38	8

RASPRAVA

Cilj istraživanja je analiza strukture stavova stručnjaka prema spolnom zlostavljanju djece. Faktorskom analizom utvrđena su četiri interpretabilna faktora: "Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece", "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju", "Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja" i "Odnos prema tretmanskim postupcima". Ukoliko čestice koje određuju dobivene faktore usporedimo s apriornom podjelom čestica na one koje u većoj mjeri odražavaju kognitivnu, afektivnu ili akcijsku komponentu stava, uočljivo je da I i III faktor određuju čestice koje u većoj mjeri odražavaju kognitivnu komponentu stava odnosno saznanja o objektu stava, dok su II i IV faktor određeni česticama koje u u većoj mjeri odražavaju akcijsku komponentu i u nešto manjoj mjeri zastupljenu emocionalnu komponentu. Njihove interkorelacije upućuju da kognitivna i akcijska, odnosno emocionalna komponenta nisu značajno povezane. Drugim riječima, oni ispitanici koji imaju bolja saznanja o objektu stava nisu nužno i spremniji na akciju. Zanimljivo je i to da su ispitanici pokazali bolja saznanja na subskali koja se odnosi na opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju (I faktor) nego na subskali koja se odnosi na uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja (III faktor). Također pokazuju značajno veće slaganje s tvrdnjama na subskali koja se odnosi na opće reagiranje na pojavu (II faktor) u odnosu na subskalu koja ispituje njihovu tretmamsku orijentaciju (IV faktor). Ovi nalazi upućuju da je u daljnoj edukaciji stručnjaka potrebno posvetiti posebnu pozornost upravo saznanjima vezanim uz prepoznavanje spolnog zlostavljanja, te njihovo bolje upoznavanje

s prednostima i nedostacima mogućih tretmanskih pristupa i intervencija.

Što se tiče mogućih tretmanskih pristupa važno je upozoriti da je u ovom istraživanju težište bilo na ispitivanju stavova stručnjaka prema intervencijama i tretmanu počinitelja odnosno obitelji. Tretman djece, žrtvi spolnog zlostavljanja, također je značajno područje i budućih programa izobrazbe stručnjaka, ali i istraživanja. Stoga predlažemo da se u narednim istraživanjima predloženi upitnik proširi sa česticama koje upućuju na uvjerenja stručnjaka o potrebi i mogućnostima tretmana spolno zlostavljane djece. Dosadašnje spoznaje upućuju da bi s obzirom na vanjsku valjanost bilo korisno uključiti sljedeće čestice:

- Nepohodno je stručno pratiti svako spolno zlostavljano dijete nekoliko godina.
- U svakom slučaju spolnog zlostavljanja djece nužno je provesti kriznu intervenciju s djetetom.
- Nije nužan terapijski tretman spolno zlostavljane djece, kad zlostavljanje prestane, vrijeme će učiniti svoje.
- Svaki stručnjak koji dolazi u dodir sa djetetom trebao bi dobro poznavati načela terapijskog intrevjua sa zlostavljanim djetetom.
- Za spolno zlostavljane djecu grupna terapija nije prikladna, jer ih tuđa iskustva mogu dodatno uznemiriti.

Iako brojna istraživanja pokazuju da odnos pojedinih komponenti stavova nije ni jednostavan ni jednoznačan, veza stav-ponašanje odnosno ponašanje-stav je nedvojbena, ali vrlo složena i ovisna o cijelom nizu činitelja (Meyers, 1999.). Značaj istraživanja veze stav-ponašanje stručnjaka koji

rade sa spolno zlostavljanom djecom je od posebnog značaja. Naime, kako su pokazala istraživanja, stručnjaci u području mentalnog zdravlja, suci, mediji pokazuju sklonost da poriču ili umanjuju značaj nalaza učinka spolnog zlostavljanja na razvoj djece, što značajno utječe na djelotvornost njihova djelovanja (Olafson i sur., 1993). Ove nalaze nije teško objasniti. Spolna zloporaba djece je izrazito teško područje rada u kojem stručnjaci često posežu za različitim strategijama "preživljavanja" u kojima stavovi i uvjerenja imaju značajnu ulogu pri racionalizaciji određenih postupaka. Što je to tako teško u radu sa zlostavljanom djecom da stručnjaci trebaju razvijati strategije "preživljavanja"? Kao prvo, iskustva neke spolno zlostavljane djece su toliko teška da mogu dovesti do posredne traumatizacije stručnjaka. Uz to, područje ugroženog razvoja djece često izaziva i snažne kontratransferne reakcije. Stručnjaci koji rade na ovom području često moraju donositi vrlo teške i po obitelj značajne odluke. To sve kod njih stvara brojne unutarnje sukobe i izaziva niz neugodnih osjećaja. Istraživanje provedeno u Norveškoj pokazalo je da su osjećaji i unutrašnji sukobi koji se najčešće javljaju kod stručnjaka: tjeskoba, strah, suzdržavanje vlastite agresije, osjećaj nedovoljne stručnosti, negiranje i projekcija odgovornosti, ambivalentan osjećaj prema klijentu i vlastitoj profesionalnoj ulozi, želja za posjedovanjem više kontrole, nedostatak stručne podrške (Copan i sur., 1979., prema Killen, 1998). Suočeni s tim, oni često razvijaju osobne strategije "preživljavanja" koje uključuju široki raspon reakcija, kao što su pretjerana identifikacija, umanjivanje problema, njegovo premještanje, povlačenje, projekcija vlastitih nedostataka, usmjerenost na normativno mišljenje umjesto ocjena temeljenih na znanju, konfuzija uloga, pasivnost (Killen, 1998). Kao što navodi Pečnik (1997), stručnjake na takav mehanizam

"preživljavanja" tjera sustav u kojem rade, a prije svega preopterećenost, nedovoljno razvijen timski pristup i, kao najbitnije, nedostatak ikakve ili odgovarajuće supervizije.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je prvi pokušaj ispitivanja stavova stručnjaka prema spolnom zlostavljanju u nas. Faktorska analiza stavova prema spolnom zlostavljanju djece proizvela je četiri interpretabilna faktora: "Opća uvjerenja o spolnom zlostavljanju djece", "Opće reagiranje na spoznaje o spolnom zlostavljanju", "Uvjerenja o znakovima spolnog zlostavljanja" i "Odnos prema tretmanskim postupcima".

Izrađena je skraćena forma "Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece". Dodatne statističke analize provedene na skraćenoj verziji Skale pokazale su da nije opravdano sažimati odgovore ispitanika u jedinstveni rezultat, već da ih je potrebno izraziti kao četiri zasebna rezultata dobivena na subskalama koje odgovaraju dobivenim faktorima. S obzirom da se skraćena verzija skale i podaci o njenim mjernim obilježjima temelje na istim podacima na kojima je provedena faktorizacija originalne Skale, dobiveno faktorsko rješenje i podatke o pouzdanosti subskala poželjno je validirati na novim uzorcima ispitanika.

Skraćena forma Skale stavova prema spolnom zlostavljanju djece može se koristiti u daljnjim istraživanjima javnog mnijenja, ali i u praćenju učinaka obrazovanja i razvoja timске i međuresorske suradnje u području prevencije i skrbi za spolno zlostavljanu djecu. Potrebno je naglasiti da istraživanjima ovakvog tipa nije moguće steći uvid u stvarno ponašanje ispitanika. Ipak, ono što nam je dostupno, a to su njihove izjave, upućuje na važnu kognitivnu osnovu njihovog uključivanja u koordiniraniji rad na sprječavanju i djelotvornijem radu sa spolno zlostavljanom djecom.

8.*	Kad se govori o spolnom zlostavljanju djece osjećam neugodu.	1__2__3__4
9.	U našoj zemlji broj slučajeva seksualnog zlostavljanja djece je izrazito malen.	1__2__3__4
10.	Roditelj koji seksualno zlostavlja dijete treba izgubiti roditeljsko pravo na njegov odgoj.	1__2__3__4
11.	Samo su djevojčice žrtve seksualnog zlostavljanja.	1__2__3__4
12.	Žene nikada nisu počinitelji seksualnog zlostavljanja djece.	1__2__3__4
13.	Svaki čovjek, neovisno o tome da li je stručnjak ili ne, dužan je prijaviti slučaj seksualnog zlostavljanja djeteta policiji ili CZSR.	1__2__3__4
14.	Pri spolnom zlostavljanju djeteta uvijek je prisutna upotreba fizičke sile.	1__2__3__4
15.*	Ponekad je bolje ne prijaviti seksualno zlostavljanje djeteta.	1__2__3__4
16.	Ako dijete više od svojih vršnjaka zna o seksu i spolnim organima postoji opravdana sumnja da je seksualno zlostavljano.	1__2__3__4
17.	U slučaju incesta obiteljska terapija je najbolje rješenje.	1__2__3__4
18.	Bol i svrbež spolnih organa djeteta, spolne bolesti i česte urinarne infekcije mogu upućivati da je dijete žrtva seksualnog zlostavljanja.	1__2__3__4
19.	Kad se govori o seksualnom zlostavljanju djece osjećam seksualno uzbuđenje.	1__2__3__4
20.	Neželjena djeca su češće žrtve seksualnog zlostavljanja.	1__2__3__4
21.*	Terapija počinitelja seksualnog zlostavljanja djece je neuspješna.	1__2__3__4
22.*	Majke nikada nisu uključene u incestuozne odnose s djecom.	1__2__3__4
23.	Problem seksualnog zlostavljanja djece kod nas je preveličan.	1__2__3__4
24.	Postoji cijeli niz promjena u ponašanju djeteta (naglo povlačenje, depresivnost, prerana zrelost, agresivnost, iznenadne teškoće u učenju, strah od fizičkog kontakta) koje mogu upućivati na seksualno zlostavljanje djeteta.	1__2__3__4
25.	Religiozni ljudi rjeđe seksualno zlostavljaju djecu.	1__2__3__4
26.	Stručnjak koji nije prijavio slučaj seksualnog zlostavljanja djeteta treba biti kažnjen.	1__2__3__4
27.	Većina počinitelja seksualnog zlostavljanja djece su i sami bili seksualno ili drugačije zlostavljani kao djeca.	1__2__3__4
28.	Očeve koji su počinili incest sa svojim kćerima treba odmah izdvojiti iz obitelji.	1__2__3__4
29.	Problem seksualnog zlostavljanja djece prisutniji je u ostalim zapadno europskim zemljama nego u Hrvatskoj.	1__2__3__4
30.	Djetetu se može dogoditi puno gorih stvari od seksualnog zlostavljanja.	1__2__3__4
31.	Djeca koja se ponašaju seksipilno (izazovno) i govore o seksu često su bila žrtve seksualnog zlostavljanja.	1__2__3__4
32.	Počinitelji seksualnog zlostavljanja djece trebaju biti kažnjeni dugotrajnim zatvorskim kaznama.	1__2__3__4

² Zvezdicom su označene čestice koje se boduju obratno.

STRUCTURE OF PROFESSIONALS' ATTITUDES TOWARDS CHILD SEXUAL ABUSE

ABSTRACT

In this paper the attitudes of professionals towards child sexual abuse in Croatia were analyzed. The respondents were 253 professionals in the area of social welfare, health, and education who worked directly with children. The study used an Attitude Scale Toward Child Sexual Abuse, which consisted of 59 items. Factor analyses yielded four interpretable factors: General beliefs about child sexual abuse, General reactions to the notion of child sexual abuse, Beliefs about child sexual abuse, and Relations to treatment alternatives. A short form of the Attitude Scale Toward Child Sexual Abuse (consisting of 32 items) was further developed and tested. Statistical analyzes performed on the short version of the scale showed that it was not justified to sum up the respondents' answers as an unique result. They should be expressed as four separate subscale results. The short form of the scale could be used in a further survey of public opinion, but also in evaluating educational achievement and interdisciplinary team cooperation in the prevention of child sexual abuse and in caring for sexually abused children.